

GUINCHO PRIEŠ PORTUGALIJĄ

1984 m. liepos 10 d. sprendimas

NEOFICIALI BYLOS SANTRAUKA IR BYLOS APLINKYBĖS

A. Esminiai faktai

1976 m. rugpjūčio 18 d. ponas Guincho ir dar du asmenys tapo kelių eismo įvykio Alvercoje aukomis. Pareiškėjas buvo sužeistas ir prarado regėjimą kairia akimi.

1978 m. gruodžio 7 d. pareiškėjas ir automobilio, kuriuo pareiškėjas važiavo, vairuotojas („ieškovai“) Vila Franca de Xira apskrities teisme padavė civilinį ieškinį kitam automobilio vairuotojui ir savininkui, kuris, jų tvirtinimu, sukėlė avariją.

1978 m. gruodžio 9 d. teisėjas pradėjo procesą ir davė nurodymą informuoti apie tai Lisabonoje gyvenančius atsakovus. Pranešimas buvo įteiktas 1979 m. birželio 18 d.; tų pačių metų birželio pabaigoje ir liepos pradžioje atsakovai pateikė savo raštiškus prieštaravimus dėl ieškinio. 1981 m. sausio 28 d. teisėjas persiuntė šiuos prieštaravimus ieškovams. Žodinis bylos nagrinėjimas, kurio metu buvo apklausti liudytojai, įvyko tik 1982 m. spalio 20 d.

1982 m. spalio 25 d. sprendimu apskrities teismas patenkino ieškinį ir pripažino pareiškėjo teisę į nuostolių atlyginimą. Tačiau jis nusprendė, jog klausimas dėl nuostolių įvertinimo nėra parengtas, kad būtų galima priimti sprendimą, ir atidėjo jį kol bus svarstomas klausimas dėl šio teismo sprendimo vykdymo. 1983 m. rugsėjo 22 d. ponas Guincho kreipėsi dėl sprendimo vykdymo.

B. Bylos nagrinėjimas Europos žmogaus teisių komisijoje

Byla buvo pradėta skundu, kurį ponas Guincho pateikė Komisijai 1980 m. gegužės mėnesį. Pareiškėjas skundėsi dėl bylos, kurią jis iškėlė Vila Franca de Xira apskrities teisme, nagrinėjimo trukmės ir rėmėsi Konvencijos 6 straipsnio 1 §.

1982 m. liepos 6 d. Komisija pripažino pareiškimą priimtiniu. Savo 1983 m. kovo 10 d. ataskaitoje ji išreiškė bendrą nuomonę, jog buvo pažeistas 6 straipsnio 1 §.

1983 m. liepos 18 d. Komisija perdavė bylą Teismui.

TEISMO SPRENDIMO IŠTRAUKA

DĖL TEISĖS

I. Tariamasis 6 straipsnio 1 § pažeidimas

28. Pareiškėjas skundėsi civilinės bylos, kurią jis ir ponas Lopes iškėlė Vila Franca de Xira apskrities teisme, nagrinėjimo trukme. Jis rėmėsi Konvencijos 6 straipsnio 1 §, kuris teigia:

„Kai yra sprendžiamas tam tikro asmens civilinio pobūdžio teisių ir pareigų ... klausimas, toks asmuo turi teisę, kad bylą per įmanomai trumpiausią laiką ... išnagrinėtų ... teismas. ...”

Civilinis ginčo pobūdis yra aiškus ir dėl to nekyla jokių abejonių; šioje byloje reikia išspręsti vienintelį klausimą: ar buvo laikytasi „įmanomai trumpiausio laiko“ reikalavimo. Komisijos nuomone, jo nebuvo laikytasi, tuo tarpu Vyriausybė teigė, kad jokio pažeidimo nebuvo.

A. Laikotarpis, į kurį turi būti atsižvelgta

29. Atitinkamo laikotarpio pradžia (klausimas, dėl kurio nekilo jokie ginčo) buvo 1978 m. gruodžio 7 d., data, kai byla buvo iškelta Vila Franca de Xira apskrities teisme (žr. § 10).

Vyriausybės nuomone, atitinkamas „laikotarpis“ baigėsi 1982 m. spalio 25 d., kai buvo priimtas teismo sprendimas, pripažįstantis pono Guincho teisę, kad jam būtų atlyginti nuostoliai, tačiau dydžio įvertinimo klausimas atidėtas iki sprendimo „vykdymo“ procedūros (žr. § 19).

Teismas, kaip ir Komisija, mano, jog šis teismo sprendimas negali būti laikomas galutiniu, kadangi Vila Franca de Xira apskrities teismas dar neįvertino žalos, kurią buvo pripažinta ponui Guincho atlyginti, dydžio (žr. ataskaitos § 65). Teismas pažymi, kad ieškinio nagrinėjimas skilo į du etapus, pirmasis truko iki 1982 m. spalio 25 d., o antrasis, kol kas dar nebaigtas, yra „vykdymo“ procedūra. Pastarasis procesas, priklausantis tik nuo pareiškėjo iniciatyvos, buvo pradėtas 1983 m. rugsėjo 23 d., t.y. maždaug po vienuolikos mėnesių (žr. § 20); Teismui pateikta medžiaga rodo, kad tolesnis etapas negalėtų būti kritikuojamas. Todėl Teismas apsiriboja tik pirmojo etapo, kuris prasidėjo 1978 m. gruodžio 7 d. ir tęsėsi iki 1982 m. spalio 25 d. (trejus metus, dešimt mėnesių ir aštuoniolika dienų), nagrinėjimu.

30. Iš pirmo žvilgsnio atrodo, kad tokios trukmės bylos nagrinėjimo laikotarpis vienoje teismo instancijoje nėra įmanomai trumpiausias (žr., *mutatis mutandis*, 1983 m. liepos 13 d. *Zimmermann ir Steiner* bylos sprendimą, serija A, Nr. 66, p. 11, § 23), ypač atsižvelgiant į tai, kad minėtas sprendimas buvo susijęs tik su pirmuoju ieškinio nagrinėjimo etapu ir nebuvo galutinis. Taigi norint įvertinti bylos atitikimą 6 straipsnio 1 § reikalavimams, reikalinga išsamesnė bylos nagrinėjimo analizė.

B. Taikomi kriterijai

31. Teismo nagrinėjimo trukmės pagrindumas kiekvienu atveju turi būti vertinamas atsižvelgiant į konkrečias aplinkybes ir remiantis Teismo praktikoje įtvirtintais kriterijais (žr., *inter alia*, anksčiau minėtą *Zimmermann ir Steiner* bylos sprendimą, ten pat, p. 11, § 24).

32. Vyriausybė pažymėjo, kad Portugalijoje civilinį procesą reguliuoja taip vadinamas „dispozityvumo principas“: teisė pradėti tokį procesą priklauso šalims (Civilinio proceso kodekso 264 straipsnio 1 §), kurios taip pat turi imtis visų reikiamų priemonių bylos nagrinėjimo eigai paspartinti. Teismo nuomone, šis principas visgi neatleidžia teismo nuo pareigos užtikrinti ieškinio teismo nagrinėjimo spartumą, kaip reikalaujama Konvencijos 6 straipsnyje (žr. 1981 m. gegužės 6 d. *Buchholz* bylos sprendimą, serija A, Nr. 42, p. 16, § 50). Be to, Portugalijos įstatymai įpareigoja teisėjus užtikrinti atitinkamą teismo nagrinėjimo spartą (minėto kodekso 266 straipsnis), o Kelių eismo kodekso 68 straipsnis nustato, kad tokios kaip pono Guincho bylos turi būti nagrinėjamos supaprastinto proceso tvarka, kuriam, be kitų požymių, būdingas tam tikrų procesinių terminų sutrumpinimas (žr. § 10).

1. Bylos sudėtingumas

33. Vyriausybė pripažino, kad byla iš esmės nebuvo sudėtinga. Tačiau jos atstovai pareiškė, kad bylos nagrinėjimą apsunkino šalių elgesys, ypač draudimo kompanijos prašymai atidėti bylą bei liudytojais ir advokatai, kurie neatvykdavo į teismo posėdį (žr. 12, § 15 -16 ir 18). Kita vertus, Komisijos nuomone, bylą nagrinėjant nekilo jokių ypatingų sunkumų.

Teismas sutinka su pastarąja nuomone: Vyriausybės nurodytos aplinkybės neapsunkina teismo proceso taip, kad tai būtų neįprasta tokio pobūdžio ginčams.

2. Pareiškėjo elgesys

34. Vyriausybės nuomone, ponas Guincho galėjo paspartinti bylos nagrinėjimą paduodamas skundą Aukščiausiajai magistratūros tarybai. Be to, buvo teigiama, jog dėl įvairių delsimų, susijusių, pavyzdžiui, su liudytojų Maria Silva ir Adriano da Cruz Surreira atvykimu į teismą, atsakomybė tenka tiek pareiškėjui, tiek ir kitai šaliai. Vyriausybė primygtinai teigė, kad Portugalijos institucijos negali būti kaltinamos bent jau už laikotarpį po 1982 m. spalio 25 d.

Teismas jau išsprendė šį klausimą (žr. § 29). O dėl likusių argumentų, tai Teismas pirmiausia pažymi, jog pareiškėjas neprivalėjo kreiptis į Aukščiausiąją magistratūros tarybą. Be to, toks žingsnis nebūtų sutrumpinęs proceso trukmės, kadangi daugiausia, ką Aukščiausioji taryba galėjo padaryti, tai prireikus skirti drausmines nuobaudas nusizengusiems teisėjams ar pareigūnams. Nors ponas Guincho pateikė neteisingą adresą ir dėl to šiek tiek buvo uždelsta išklausti ponios Silva parodymus (žr. § 15 ir 16), palyginus su visa bylos trukme šis uždelsimas nėra reikšmingas. Teismo nuomone, pareiškėjas negali būti kaltinamas dėl kitų Vyriausybės nurodytų bylos aplinkybių, būtent: dėl atsakovų liudytojų bei advokatų neatvykimo į teismo posėdį.

Trumpai tariant, atsakomybė už lėtą teismo procesą negali būti priskirta pareiškėjui.

3. Portugalijos institucijų elgesys

35. Iš pateiktų įrodymų matyti, kad du kartus byla visiškai nebuvo nagrinėjama: nuo 1978 m. gruodžio 9 d. iki 1979 m. birželio 18 d., t.y. daugiau nei šešis mėnesius laukiant, kol bus įvykdytas į Lisaboną išsiųstas pavedimas įteikti ieškininį pareiškimą atsakovams, po to nuo 1979 m. liepos 4 d. iki 1981 m. sausio 28 d., t.y. daugiau nei pusantrų metų laukiant, kol atsakovų prieštaravimai bus perduoti ieškovams (žr. § 11 ir 13).

Vyriausybė pripažino, kad dviem paminėtais laikotarpiais byla tam tikru mastu nebuvo nagrinėjama, tačiau ji nurodė bylos nagrinėjimo ritmo ir visos jos nagrinėjimo trukmės skirtumą. Vyriausybės nuomone, bendra bylos nagrinėjimo trukmė pagal 6 straipsnio 1 § yra esminė, tačiau šiuo konkrečiu atveju ji yra priimtina.

Pareiškėjas tvirtino, kad visiškas bylos nagrinėjimo sustabdymas dvejiems metams apskritai turėjo neigiamos įtakos nagrinėjamai bylai.

36. Teismas iš esmės sutinka su pastarąja nuomone. Jis pažymi, jog du beveik visiškos neveiklos laikotarpiai turėjo būti skirti įprastiems procesiniams veiksams atlikti, kaip antai: ieškininiam pareiškimui atsakovams įteikti bei atsakovų prieštaravimams perduoti ieškovams. Šių laikotarpių trukmė galėtų būti pateisinta tik dėl ypatingų išimtinių aplinkybių (žr., *mutatis mutandis*, aukščiau minėtą *Zimmermann ir Steiner* bylos sprendimą, serija A, Nr. 66, p. 12, § 27 *in fine*).

37. Vyriausybė teigė, kad nagrinėjant bylą abiejuose teismuose, tiek Vila Franca de Xira apskrities teisme, tiek Lisabonos apskrities teisme, nuo normos buvo nukrypta dėl sutrikusio institucijų darbo, kuris buvo Portugalijos grįžimo prie demokratijos pasekmė (žr. § 21).

Tuo metu, kaip pareiškė Vyriausybė, šalyje staiga ir nenumatyta padaugėjo teisminių ginčų, todėl mažai patirties turintys teisėjai buvo paskirti vykdyti teisingumą apkrautuose darbu teismuose. Nepaisant to, kompetentingos institucijos, būtent: Aukščiausioji magistratūros taryba, darė viską, ką galėjo, kad pakeistų situaciją (žr. § 25).

38. Teismas pripažįsta pirmojo argumento svarbą. Jis negali nepastebėti, jog demokratijos atkūrimas Portugalijoje 1974 m. balandžio mėn. buvo susijęs su šalies teisinės sistemos reforma, kuri buvo vykdoma sudėtingomis sąlygomis, neturinčiomis analogų daugumoje kitų Europos valstybių; šie sunkumai buvo dar didesni dėl dekolonizavimo proceso bei ekonominės krizės (žr. § 21). Teismas vertina pastangas gerinti piliečių galimybes kreiptis į teismus, ypač po Konstitucijos priėmimo 1976 metais (žr. § 21).

Visgi šiuo klausimu Teismas turi sutikti su Komisijos ir pareiškėjo nuomone. Ratifikuodama Konvenciją Portugalija įsipareigojo, kad „kiekvienam (jos) jurisdikcijai priklausančiam asmeniui garantuoja šios Konvencijos I skyriuje apibrėžtas teises bei laisves“ (1 straipsnis). Konkrečiai kalbant Portugalija įsipareigojo tvarkyti savo teisinę sistemą taip, kad ji būtų suderinta su Konvencijos 6 straipsnio 1 § reikalavimais, įskaitant ir teisminių bylų nagrinėjimą „per įmanomai trumpiausią laiką“ (Žr. anksčiau minėtą *Zimmermann ir Steiner* bylos sprendimą, serija A, Nr. 66, p. 12, § 29). Teismas dar sykį norėtų atkreipti dėmesį į ypatingą šio reikalavimo svarbą tinkamai vykdant teisingumą.

39. Be to, neignorudamas anksčiau apžvelgtų bendrųjų bylos aplinkybių Teismas remiasi tuo, kad jo užduotis iš principo apsiriboja konkrečios jam pateiktos bylos, iš esmės susijusios su vienu konkrečiu teismu, nagrinėjimu.

Vila Franca de Xira apskrities teisme daugiau nei vienerius metus vienas teisėjas turėjo atlikti dviejų kolegijų teisėjų darbą, kadangi nebuvo pakankamai žmonių šioms laisvoms vietoms užimti: antrosios kolegijos teisėjo postas buvo laisvas nuo 1979 m. sausio 7 iki birželio 26 d., po to pirmosios kolegijos - nuo 1979 m. birželio 21 iki 1980 m. balandžio 8 d. Tuo pat metu staiga padidėjo nebaigtų bylų skaičius, kuris nuo 1976 m. iki 1980 m. išaugo daugiau nei du kartus (žr. § 22 ir 23).

Siekdamos pašalinti susidariusią neišnagrinėtų bylų sankaupą, 1980 m. spalio mėn. kompetentingos institucijos nusprendė paskirti teisėją-padėjėją; 1981 m. kovo mėn. iš Lisabonos į Vila Franca de Xira buvo perkelti trys teisėjai dirbti ne visą darbo dieną. Sekretoriato darbuotojų skaičius taip pat smarkiai padidėjo (žr. § 25).

40. Pagal Teismo praktiką, laikinai sustabdžius teismo procesą, valstybei atsakovei netaikoma tarptautinė teisinė atsakomybė pagal Konvenciją, jei ji nedelsdama imasi efektyvių priemonių padėčiai kiek galint greičiau pataisyti (Žr. naujausią šaltinį šiuo klausimu - anksčiau minėtą *Zimmermann ir Steiner* bylos sprendimą, p. 12, § 29).

Šiuo atveju Teismas, kaip ir Komisija, pažymi, jog teismai buvo apkrauti darbais keletą metų. Teismas norėtų priminti, jog po Konstitucijos priėmimo 1976 m., kai beveik milijonas asmenų repatriavo iš buvusių kolonijų ir kūrėsi Portugalijoje, buvo imtasi įvairių priemonių siekiant pagerinti piliečių galimybes kreiptis į teismus (žr. § 21 ir 38). Tokiomis sąlygomis turėjo būti numatytas didelis bylų skaičiaus padidėjimas. Be to, 1979 m. gruodžio mėn. Vila Franca de Xira dirbantys advokatai atkreipė Aukščiausios magistratūros tarybos bei teisingumo ministro dėmesį į šią problemą (žr. § 24).

Tačiau, atsižvelgiant į teismų sistemos sudėtingą padėtį, 1980 m. spalio ir 1981 m. kovo mėnesiais žengtų žingsnių aiškiai nepakako ir jie buvo pavėluoti. Nors problemas norėta išspręsti, nebuvo galima pasiekti patenkinamų rezultatų dėl jų pačių pobūdžio (Žr., *mutatis mutandis*, anksčiau minėtą *Zimmermann ir Steiner* bylos sprendimą, serija A, Nr. 66, p. 13, § 31).

41. Atsižvelgęs į visas bylos aplinkybes Teismas daro išvadą, jog ypatingi sunkumai, su kuriais susidūrė Portugalija, nebuvo tokie, kad pareiškėjas negalėtų pasinaudoti savo teise į teisminį bylų nagrinėjimą „per įmanomai trumpiausią laiką“ (ten pat, p. 13., § 32). Vadinasi, 6 straipsnio 1 § buvo pažeistas.

II. 50 straipsnio taikymas

42. 50 straipsnyje sakoma:

„Jeigu Teismas nustato, jog sprendimas ar priemonės, kurių ėmėsi teismo ar kokie nors kiti Aukštosios susitariančiosios šalies organai, visiškai arba iš dalies prieštarauja įsipareigojimams pagal ... Konvenciją, taip pat, jeigu šios šalies teisė leidžia tik iš dalies atlyginti šio sprendimo ar priemonių pasekmes, tai prirėikus Teismas gali teisingai patenkinti nukentėjusiosios šalies reikalavimus.“

1984 m. vasario 27 d. papildomai pateiktame pareiškime ponas Guincho, remdamasis teisingo atlyginimo principu, pareikalavo palūkanų už dvejus metus nuo

350 000 eskudų sumos, kuri buvo nurodyta jo civiliniame ieškinyje dėl žalos atlyginimo.

43. Vyriausybė pareiškė, kad Portugalijos teismų praktika atliekant apskaičiavimus leidžia atsižvelgti į infliaciją bei pinigų nuvertėjimą, ir 1981 m. vasario 9 d. pareiškėjo advokatas kliento ieškinio sumą padidino iki 700 000 eskudų (žr. § 13), tačiau „vykdymo“ proceso metu apsiribojo pradine nurodyta suma.

Ponas Guincho prieštaravo teigdamas, kad infliacijos tempai ir priklausančios palūkanos, atsižvelgiant į ypač ilgą teismo proceso trukmę, yra du skirtingi dalykai ir kad jo reikalavimai ir taip buvo apriboti, kadangi maksimali draudimo išmokų suma buvo tik 200 000 eskudų.

44. Teismas norėtų priminti, kad tiesioginė priežastis, dėl kurios nebuvo laikomasi reikalavimo išnagrinėti bylą per „įmanomai trumpiausią laiką“, buvo du beveik visiško Vila Franca de Xira ir Lisabonos apygardos teismų neveikimo laikotarpiai (žr. § 35), trukę maždaug dvejus metus. Todėl dėl šio papildomo, palyginus su įprasta bylos nagrinėjimo trukme, laikotarpio atitinkamai buvo užtęstas teismo ginčo sprendimas. Infliacijos sąlygomis dėl šio uždelsimo sumažėjo realus pateikto teismui ieškinio dydis, be to, pareiškėjas atsidūrė dviprasmiškoje padėtyje, kuri tęsiasi iki šiol, todėl net ir galutinis sprendimas jo naudai negali būti laikomas pakankama kompensacija.

Todėl Teismas, vadovaudamasis 50 straipsniu, kaip teisingą atlyginimą priteisė ponui Guincho 150 000 eskudų sumą.

DĖL ŠIŲ PRIEŽASČIŲ TEISMAS VIENBALSIAI

1. *Nusprendė*, kad buvo pažeistas 6 straipsnio 1 §;
2. *Nusprendė*, kad valstybė atsakovė turi pareiškėjui sumokėti vieną šimtą penkiasdešimt tūkstančių (150 000) eskudų pagal 50 straipsnį.

Sudaryta anglų ir prancūzų kalbomis Žmogaus teisių rūmuose, Strasbūre, 1984 m. liepos 10 d.

Už Sekretorių
Herbertas PETZOLDAS
Sekretoriaus pavaduotojas

Už Pirmininką
Walteris GANSHOF VAN DER MEERSHAS